

ց ենք վարակած... Ան ա ձեզ մի հասարակական խնդիր, մի խնդիր, որի լուծումը այսպես թէ այնպես շոշափելի ազդեցություն պետի ունենայ ժողովրդական մասսաների, խստորեն արամադրութեան վրայ ասպարեզ է դրում, որպէս զի ժողովրդի բազմազան խաւերը ևս նուարարութիւն ունենան հանդէս զալ իրենց կարծիքներով, որպէս զի ամենքն էլ արտայայտեն այդ խնդրի մասին, և ահա սկսում են արտայայտել...
 - Եւ թնչ էք կարծում, կը գտնէք լուրջ ֆունդամենտիւն շոշափող խնդրի վերաբերեալ կամ գոնէ մի նմուշ անկողնապալ, անկախ կարծիքի...

Քաւ լիցի... Եթէ մէկը, ինչպէս ստում են, շեփում է նախնւն, հակառակ կողմը առանց երկաթ մտածելու աշխատելու է շեփել սեխին», եթէ մէկը մամնին ճերմակ է անւանում— միւսն, անշուշտ, պիտի սև անւանի, իսկ այսպիսով պարզ բան, որ միշտ էլ գործը կը տուժի, կը մայրախի է խնդիրը ևս ասացութեան մասնակցով, կը նետի թիրի մնացած խնդիրներէ փոշիապատ արեխը:

Սակայն թողնենք զանպատելը, բան զի ընթերցողը վարուց է ձանձրացել այսպիսի գանգաւոր լսելուց, և անցնենք մեր ասելիքին: Այսօր մենք կանգնած ենք հայկական տպագրութեան 400-ամեայ և տարերի դիւարի 1500 ամեայ յորիւններէ նախօրեակին: Դեռ ամիսներ սրանից առաջ, երբ արաջին անգամ ասպարեզ դրեց տպագրութեան 400 ամեակը տօնելու խնդիրը, մենք խորապէս համոզուած էինք որ գոնէ այս մեծ և համազայն տօնի շուրջը ամպայման կհամախմբուին անխտիր ամենքը, որոնց համար թանգ է կուլտուրական այս մեծ տօնի վեճնշաանկութիւնը, որոնց արտին մօտ է ամեն մի կուլտուրական ձեռնարկութիւն, սակայն, չենց այն ժամանակը, զեռ ամիսներ առաջ, գանցեցին մարդիկ, որոնք, սլվ գիտէ, ինչ-ինչ պայմաններին մղելով, շնամցին պայացուցանել, այն էլ շեփատեր... Նիսան վրայ, որ տպագրութեան 400-ամեակը ոչ թէ ներկայ 1912 թւին է լրացում, այլ եկող 1913 թ. կամ թէ աւելի ուշ, աշխատեցին կորոզացածին չափ, այս պիլիսոնը յետաձգել եկող տարւան, յարձառասրանելով, թէ այսպիսի մի մեծ և համազայն յորիւնի տօնեան համար ներկայ թւականը ցաւ կարն միջոց է և այլն և այլն, սակայն իր ժամանակին պայացուցեց արդէն, որ տպագրութեան 400 արտին չենց այս տարի է լրացում: Մի բան միայն մեր իրականութեանը անձանօթ մտքուն հասնակաւորի և գործարարի պիտի թւայ և այդ այն է, թէ ինչու այն մարդիկ, որոնք զեռ երէկ տոյն թւականը ցաւ կարն ժամանակամիջոց էին գտնում ներկայ յորիւնից տօնելու համար, իսկ այսօր, ձայնակցելով էջմիածնի յանձնաժողովի որոշումին և մտազարտութեան մասնակցելով թիֆլիզի և այլ կենտրոններ յանձնաժողովների որոշումը տօնել նոյեմբ. 26-ին, մի միտու կէտ էլ առաջնու դուռը կատարած

լինել այս մեծ և ժողովրդական տօնը... Միթէ ամիս ու կէտը քիչ ժամանակ է... Սակայն անհակառակի կը թւայ, ինչպէս վերս յիշեցինք, մեր իրականութեանը անձանօթ մտքուն, իսկ ձանօթ և մեր միջնորդարար տերերը մտքուն համար շատ պարզ է ու հասկանալի... Բայց այս չէ ցուպիւն, սակայն մեր այժմեան իրականութեանը ցանկով արտադրութիւններից մեկն է... Ցաւալին այն է, թէ ինչպէս թիֆլիզի, Բագրի, Գոյաի և այլ տեղերը ընտրով յանձնաժողովների կազմելուց շատ ուշ կազմւած էջմիածնի նեանկովի յանձնաժողովը, արհամարիով իրենից առաջ կազմած յանձնաժողովների որոշումը և մամուլի մեծամասնութեան ձայնը տօնելու օրւայ նշկատմամբ, որոշում է տօնել ոչ թէ նոյեմբ. 26-ին, այլ հոկտեմբերի 13-ին, Ուղիղ մի ամիս ու կէտ առաջ, իսկ այժմ... հրամայում է իրեն ստորագրեալ թեմական առաջնորդներին պատասխանել Այսօր մենք տօնը կատարելու համար: Այստեղից պարզ երևում է, թէ թնչ անպատւաբեր և կործանարար դերի մէջ է մտել էջմիածնից, կամեալով ամեն ինչ անել համաձայն իր անհակեցիկ ցանկութեան... Սակայն իրաւունք ունէր էջմիածնից այդպէս վարելու: Իրաւունք ունէր նա արհամարելու իրենից առաջ կայացրած որոշումը մի յանձնաժողովի, որի անգամներն ու նրանց ընտրելը ընկրութիւնների, ազգային և հասարակական հիմնարկութիւնների, զպոչների, մամուլի և մէկից աւելի այլ հաստատութիւնների ներկայացուցիչները պակաս ճեղմանակաւորութիւն չեն վայելում, քան էջմիածնի յանձնաժողովի մի խումբ նեանկովի վարդապետները... Ոչ մի իրաւունք էջմիածնի յանձնաժողովը նախ բան իր որոշումը կայացնելը պարտաւոր եր այդ մտքին մասնակի կերպով անհակացնել զլրատարակութիւնը յանձնաժողովին և իմանալ նրա կարծիքը և երբ էջմիածնը կը տեսնէր, որ կարծիքներ տարբերութիւն կայ, անմիջապէս նրապարտութիւն պիտի բանակցութեան մէջ մտնէր թիֆլիզի յանձնաժողովին հետ անպայման որոշ համաձայնութեան գալու տօնելու օրւայ նկատմամբ, մասնաւոր որ թիֆլիզի յանձնաժողովը այդ նպատակով անհիցա առաջարկութիւններ էլ արւա էջմիածնի յանձնաժողովին: Իսկ երբ նա այլ զլուրդի պատասխանեց արհամարակալութեամբ և կամեցաւ թելադրել միմիայն իր կամից, երբ նա այնքան նշտ կերպով անյալելի դարձրաւ ժողովրդի մեծամասնութեան ձայնը, ուստի և գործի անյալողութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը ծանրանում է բացարձակապէս էջմիածնի յանձնաժողովի վրայ... Իսկ անյալողութիւնը ինքն ըստ ինքեան անյալութիւն է, քանի որ թիֆլիզի, Բագրու և Պոլսի—հայկական այդ երեք խոշոր կենտրոնները յետեւելով էջմիածնի օրհնակին և մի նշանակութիւն ցուցաբերելով նրա արհարարութիւններին ու հրամաններին (և շատ իրաւացի կը լինեն) կը

ԱՆՀԱՄԱՉԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Անհամաձայնութեան ուրաւականը մեր իրականութեան մէջ շոշափող զանազան հասարակական խնդիրների վերաբերյալ միշտ էլ գամուկան սրի նման կախած է եղել և այդպէս էլ կը մնայ ըստ երևոյթի զեռ երկար ժամանակ, ինչչև մենք կը սովորեալ ստում ենք լրջօրէ մտածել և, ինչպէս փորձ ինչ, ւտասն անգամ չափել, մէկ կտրել... Եւ իրօք: Նայեցէք ձեք շուրջը և ամենայն անկեղծութեամբ ու սառնասրբատութեամբ բնեցեցէ, կըտարտեցեցէ զանազան անձնատրութիւնների և մամուլի որևէ օրգանի կողմից ասպարեզ դրող որ և է հարցի շուրջը բարձրացող բանակիւնները, վիճարարութիւնները և այլն, և ի վերջոյ, անշուշտ, կը գաք այն ցաւալի եղբարեացութեամբ, որ մենք զեռ ևս չունենք առհասարակ խնդրին ասելի հեռատեսօրէն վերաբերելու ընդունակութիւնից, կը տեսնէք, որ ամենուրեք անձնականութեան, ետարութեան, փաստաւորութեան զգելի, և փորք ի շուակ կուլտուրական ժողովրդի համար անպատուաբեր, անտուր

տօնեն այդ տօնը ըստ իրենց որոշման նոյեմբերի 26-ին, այսինքն այն ժամանակ, երբ էջմիածինը իր հրամանագրաստ գաւառներով արդէն տօնած զերջացած կը լինեն համազգային և կուլտուրական այդ մեծ տօնը... Հոկտեմբերի 13-ին Թիֆլիզը, Բագուն և Պոլսը կը լինեն լուռ հանդիսատեսի գէրի մէջ կուլտուրական այդ պանծալի տօնի հանդէպ իսկ նոյեմբերի 26-ին՝ էջմիածինը...

Երկու դէպքումն էլ, ի հարկէ, տպագրութեան ու տառերի գիւտի յորեւեանները կը կորցնեն իրենց համազգայնութիւնը և կը դառնան լոկ մի անսարակ և անշուք հանդէս...

Ցաւալի է, սակայն այնպէս էլ լիցելու է, ըստ երևոյթին: Եւ այս ամենը—շնորհիւ էջմիածնի անհեռատեութեան...

Այս կը լինի ահա անհամաձայնութեան ամօթաբեր և անցանկալի արդիւնքը...

Մինչդեռ եթէ չյամառէր էջմիածինը, շատ հեշտ կերպով կարելի էր համաձայնութեան գօլ:

Շարքարունի

երբ ե
Սեյրի
ծիծաղ
խնդրո
մի կեր
դալուց
ցի. աս
բայց մ
— Ո
Չստիկ
— Ո
գոռու
հանուր
ամեն կ
ընդհատ
ւիրում
— Պ
դինակի
բզբզը.
— Կ
դանք ո
րի ճնշո
որ մի ա
կընդիրն
րիորդն
Չստիկն
կողմնակ
Ընթե